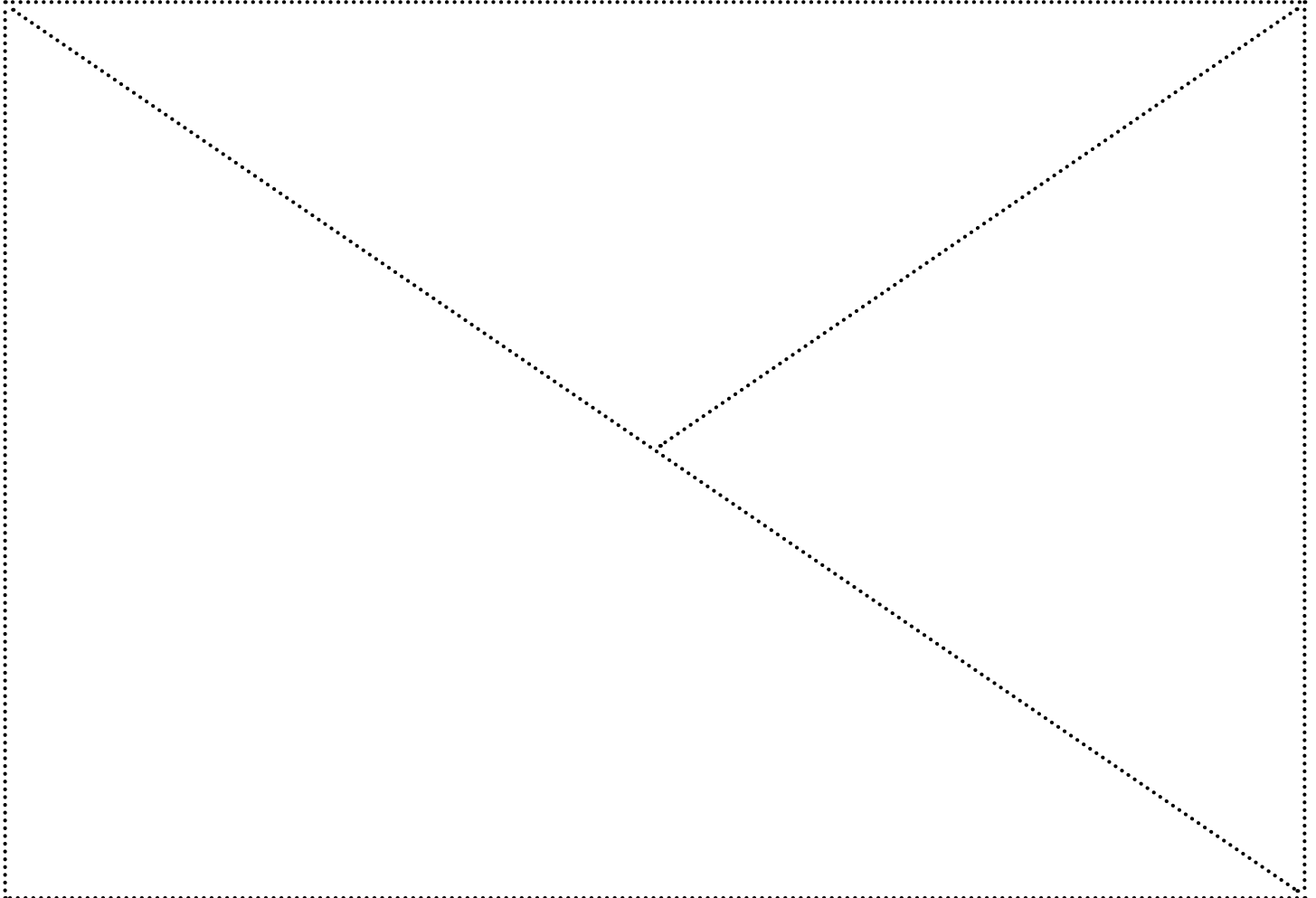

RIJK AAN

ONTWERP

KRACHT

DIGITALE EXPOSITIE / INTERNATIONALISERING

INTERNATIONALISERING

RIJK AAN ONTWERPKRACHT

RIJK AAN ONTWERPKRACHT toont de ontwikkeling van het rijksbeleid voor architectuur en ruimtelijk ontwerp in de periode vanaf 1991. Vier onderwerpen die vanaf *Ruimte voor Architectuur* het beleid bepalen worden per beleidsperiode toegelicht. Dit zijn: bouwen, stimuleren, opleiden en internationalisering.

Internationalisering

Nederland manifesteert zich internationaal, ondersteund door ontwerpopleidingen en instellingen zoals het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Het Nieuwe Instituut, als proeftuin om kennis uit te wisselen en nieuwe ontwerpvaardigheden te ontwikkelen. Naast de begeleiding van de Nederlandse bijdragen voor de architectuuriënnales van São Paulo, Shenzhen en Venetië stelt Het Nieuwe Instituut ieder jaar een bezoekersprogramma samen dat buitenlandse ontwerpers (ruimtelijk ontwerp, design, mode en e-cultuur) kennis laat maken met de Nederlandse (multidisciplinaire) ontwerpwereld. De presentaties van

Nederland in het buitenland tijdens de diverse expo's en biënnales worden vanaf 2003 vergezeld door een internationale biënnale op eigen bodem: de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam (IABR), georganiseerd door de gelijknamige stichting. Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie richt zich op de bevordering van de internationale positie van de Nederlandse ontwerpsector. De creatieve industrie is een van de negen topsectoren die voor de toekomst van Nederland van grote economische en maatschappelijke waarde zijn. De ontwerpsectoren zijn onderdeel van de creatieve industrie.

> 1991-1996 Ruimte voor Architectuur

Architectuur als exportproduct

> 1997-2000 De Architectuur van de Ruimte

Superdutch

> 2001-2004 Ontwerpen aan Nederland

Internationale Architectuur Biennale Rotterdam

> 2005-2008 Actieprogramma Ruimte en Cultuur - Architectuur- en Belvederebeleid

Wereldexpo

> 2009-2012 Een cultuur van ontwerpen - Visie architectuur en ruimtelijk beleid

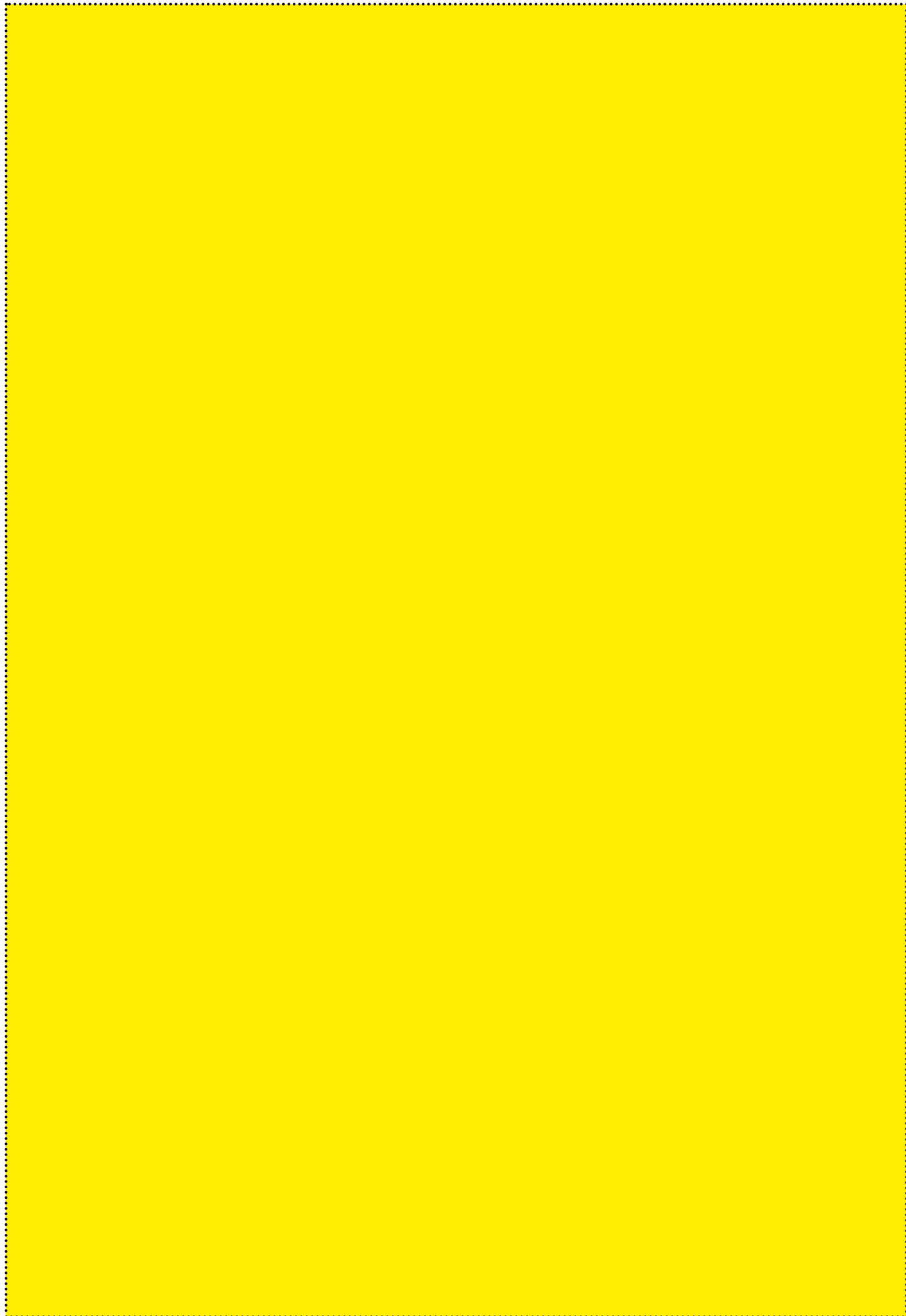
Biënnale Venetië

> 2013-2016 Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp - Werken aan ontwerpkracht

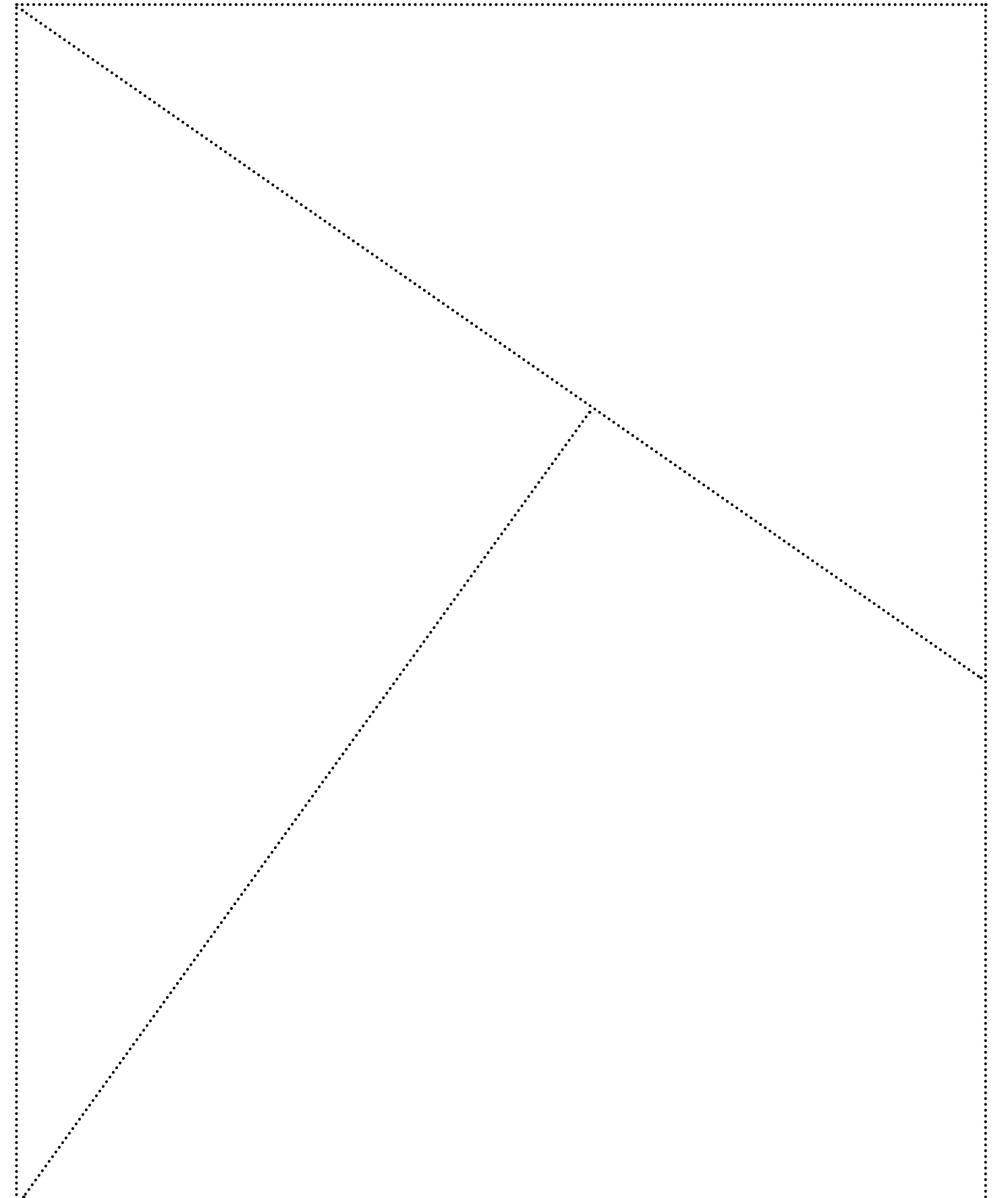
Dutch approach

> 2017-2020 Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp - Samen werken aan ontwerpkracht

What's next?

NOTA 1. RUIMTE VOOR ARCHITECTUUR

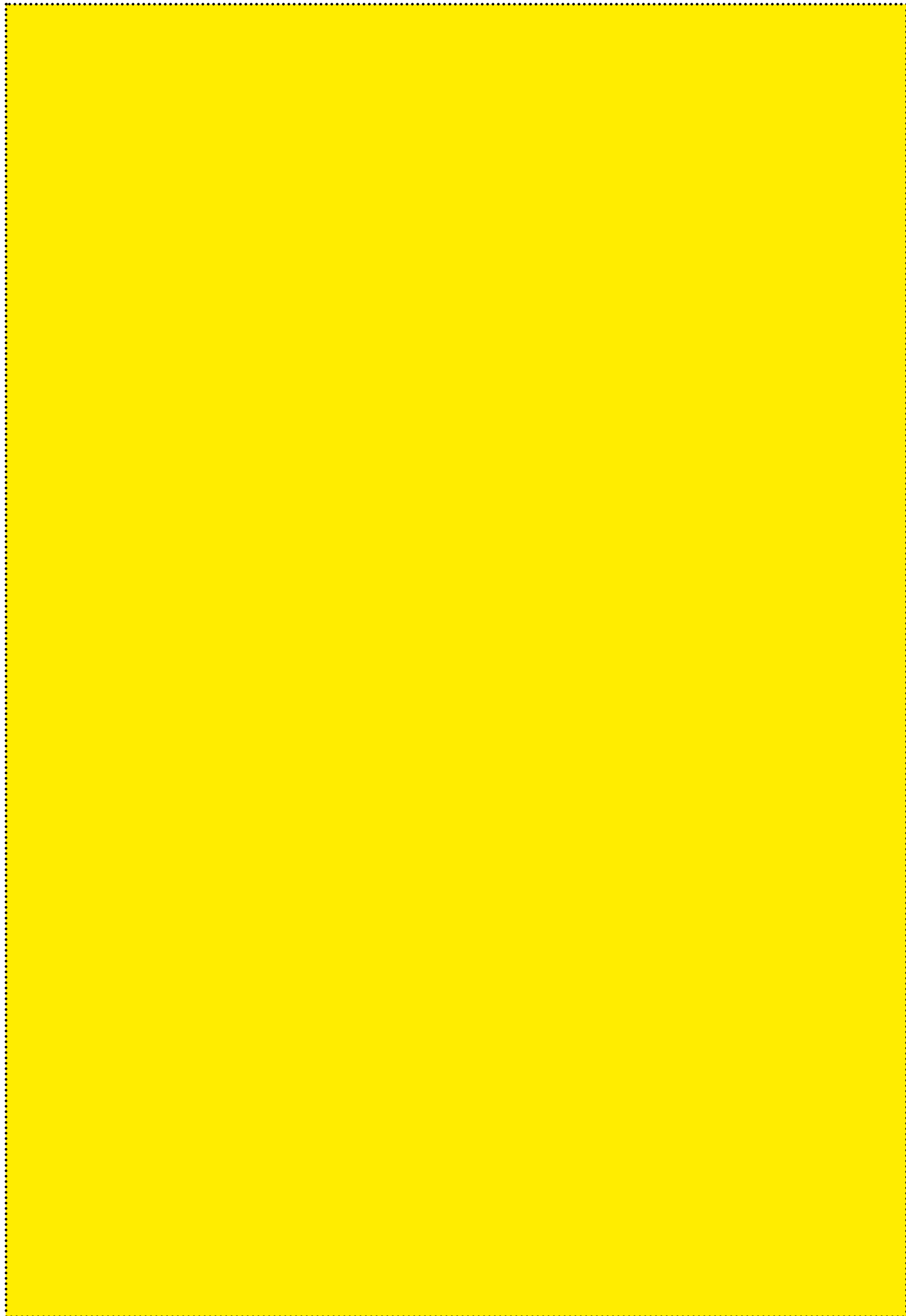
INTERNATIONALISERING
ARCHITECTUUR ALS EXPORTPRODUCT

INTERNATIONALISERING

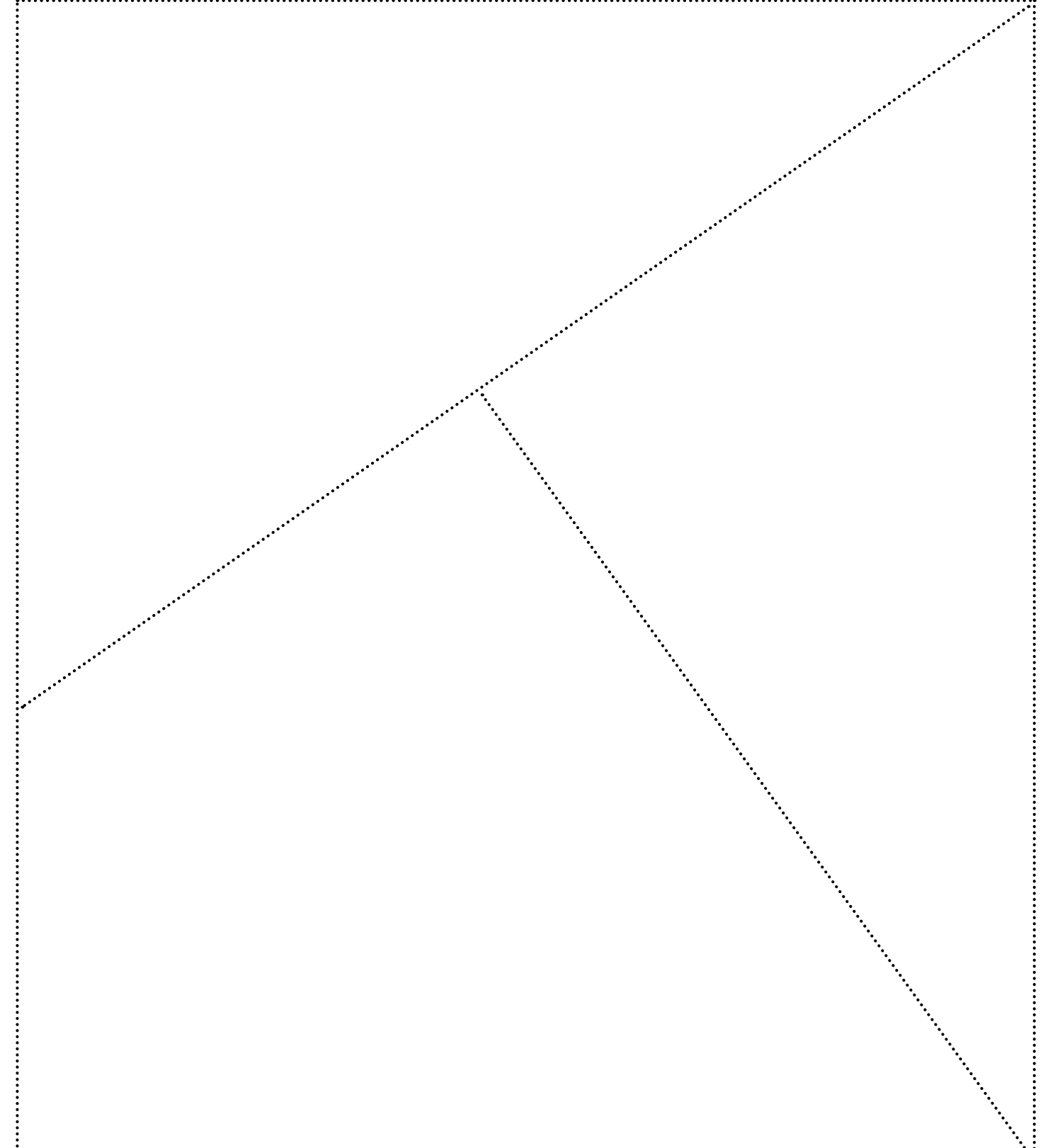
Architectuur als exportproduct

1991: "Terwijl er in het buitenland waardering bestaat voor de Nederlandse architectuur (zoals blijkt uit aan ons land gewijde publikaties en excursies), komt het zelden tot ontwerp opdrachten voor Nederlandse architecten of uitnodigingen tot deelnemen aan buitenlandse prijsvragen." (*Ruimte voor Architectuur*) Om dit te veranderen wil de rijksoverheid onder meer via het architectuurbeleid de deelname van Nederlandse ontwerpers aan internationale wedstrijden en manifestaties bevorderen. Nederlandse ontwerpers zouden zich in het buitenland duidelijker moeten profileren als mogelijke opdrachtnemers. Verwacht wordt dat de Europese eenwording zorgt voor een grotere afzetmarkt en toenemende concurrentie. Het architectuurbeleid zelf wordt ook een exportproduct. Nederland is het eerste land met een nationaal architectuurbeleid. Er is veel interesse voor dit beleid met zijn unieke infrastructuur aan instellingen uit onder meer België, Spanje, Denemarken, Noorwegen, de VS en Canada.

Al sinds haar ontstaan onderhoudt Architectuur Lokaal een netwerk van gelijkgestemde internationale organisaties en verzorgt zij lezingen en uitwisselingen in het buitenland. Naast vele losse initiatieven start in 2002 PANORAMA EUROPA: een internationaal uitwisselingsprogramma met overheden, opdrachtgevers en ontwerpers.

NOTA 2. DE ARCHITECTUUR VAN DE RUIMTE

INTERNATIONALISERING
SUPERDUTCH

INTERNATIONALISERING

Superdutch

1997: Het European Forum for Architectural Policies (EFAP) wordt opgericht. Het forum probeert bij Europese beleidsmakers het architectuurgesprek op gang te brengen onder meer door bijeenkomsten te organiseren waar de leden uit het netwerk elkaar kunnen treffen.

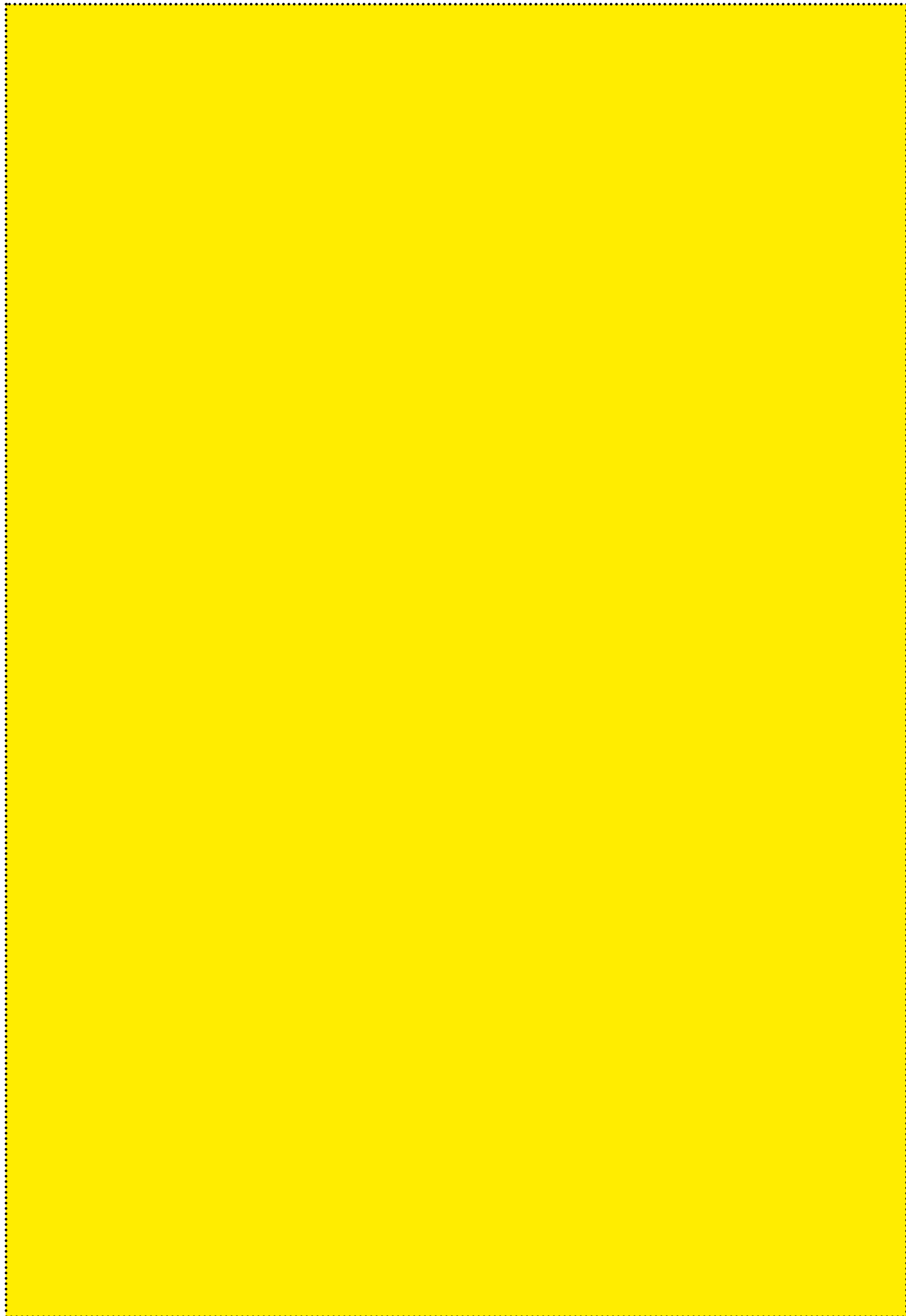
2000: Bart Lootsma, 'Superdutch: de tweede moderniteit van de Nederlandse architectuur' verschijnt. Twaalf ontwerp bureaus die een internationale oriëntatie combineren met typisch Nederlands realisme en zakelijkheid worden gepresenteerd (o.a. UN-Studio, Wiel Arets, Mecanoo, MVRDV, OMA, Neutelings Rietdijk en West 8). Uitgever: Thames & Hudson (Londen). Oplage: 20.000. Op de cover het eerste woningbouwcomplex van MVRDV (Wozoco) in Amsterdam (1997).

Recensie Superdutch in The Guardian (19-10-2000):

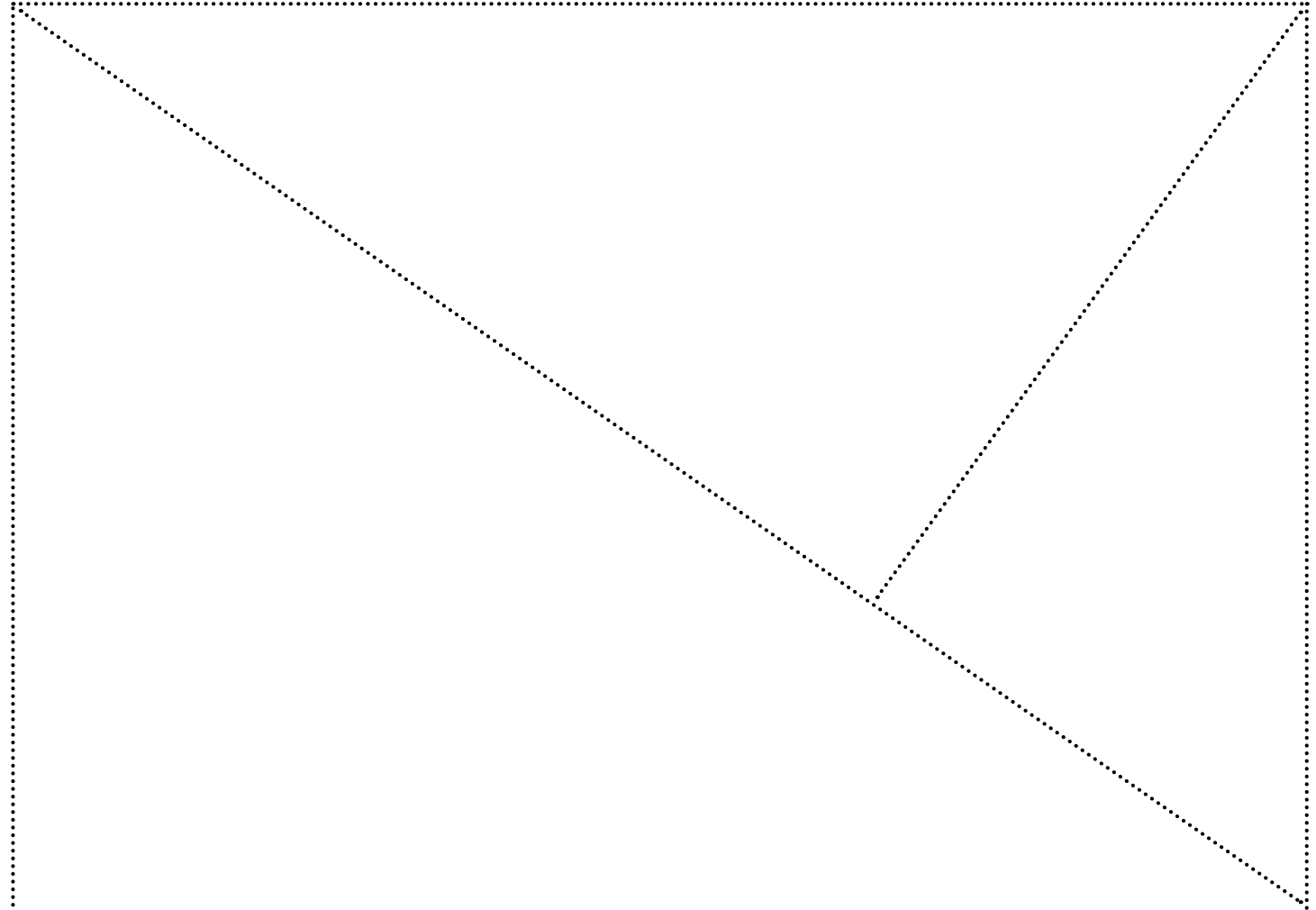
"Ze zijn super, de Nederlanders. Niet vanwege hun voorliefde voor oranje en de genoegens van het roken, maar vanwege hun uitzonderlijke gevoeligheid voor ontwerpen. Het moet wel in het water zitten, of anders in hun Heineken."

2000: Onder het motto: 'Holland scheidt ruimte' presenteert Nederland zich tijdens de Expo 2000 in Hannover. Het paviljoen van MVRDV bestaat uit gestapelde (schijnbaar) tegenstrijdige belangen. De keuze voor MVRDV komt tot stand op basis van een besloten prijsvraag door een jury onder voorzitterschap van Rijksbouwmeester Patijn. Opdrachtgever: ministerie van EZ.

2000: Rem Koolhaas krijgt als eerste Nederlander de Pritzker Architecture Prize, ook wel gezien als de Nobelprijs voor architecten. De prijs bestaat sinds 1979. Philip Johnson was de eerste die de prijs in ontvangst nam.

NOTA 3. ONTWERPEN AAN NEDERLAND

INTERNATIONALISERING

INTERNATIONALE ARCHITECTUUR BIENNALE ROTTERDAM

INTERNATIONALISERING

Internationale Architectuur

Biennale Rotterdam

Op initiatief van Kristin Feireiss, directeur van het NAI (1996-2001), wordt in 2001 de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam (IABR) opgericht. De IABR is een tweejaarlijkse internationale manifestatie die zich vooral richt op de toekomst van de stad. Anders dan bijvoorbeeld de Architectuur Biennale van Venetië is de IABR een thematisch gerichte onderzoeksbiennale die iedere aflevering een kwestie aan de orde stelt met als uitgangspunt de (Nederlandse) actuele praktijk in een internationale context. De Stichting IABR is verantwoordelijk voor de organisatie en de uitvoering van het programma. Samenwerking met verschillende overheden moet leiden tot innovatie op opgaven. Voor iedere editie wordt een curator, of een team van curatoren, benoemd.

Motopias toont ideeën voor mobiliteit vanuit alle hoeken van de wereld.

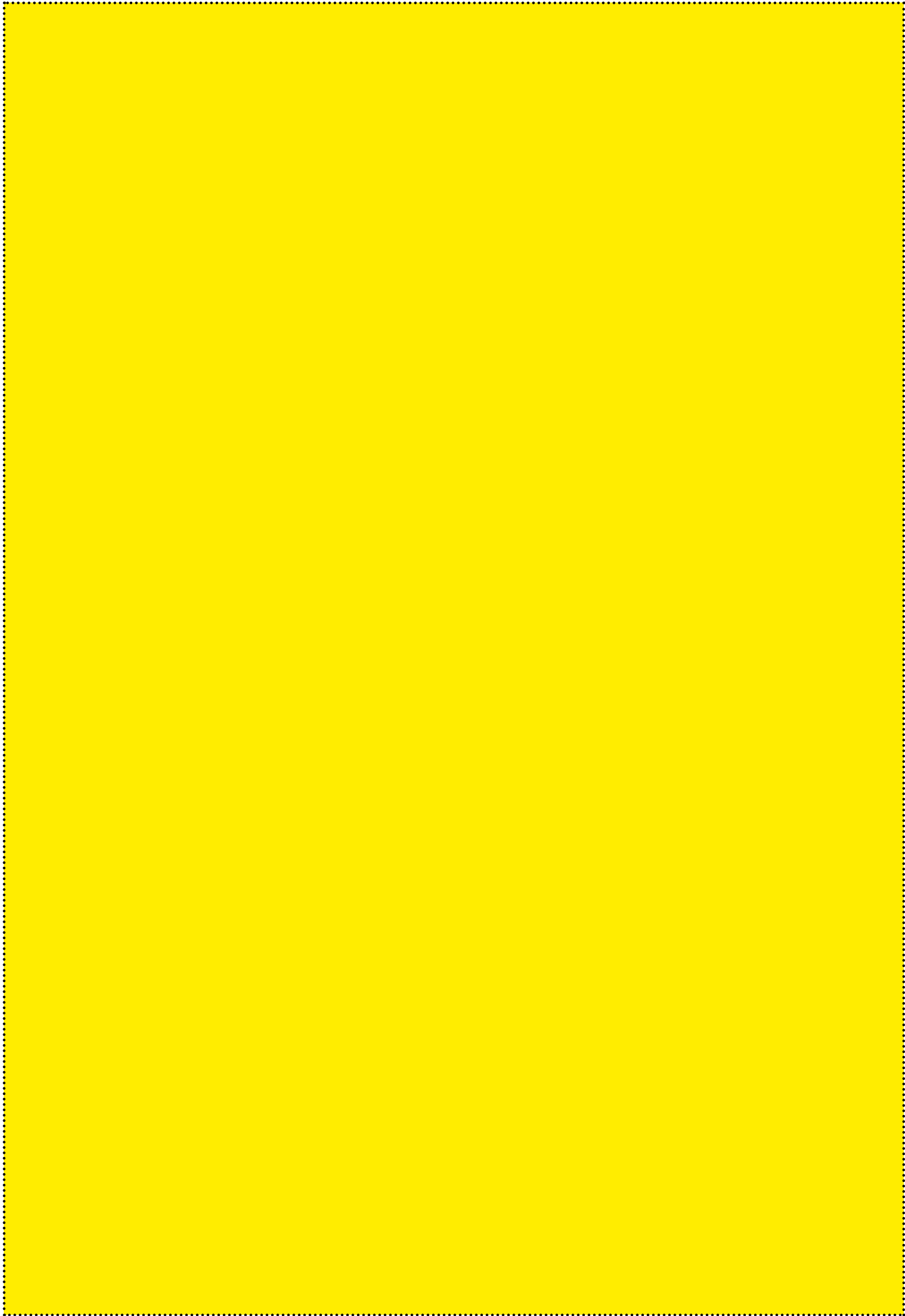
MOBILITY: A ROOM WITH A VIEW agendeert het mondiale mobiliteitsvraagstuk en onderzoekt de gevolgen daarvan voor architectuur en stedenbouw. De resultaten zijn te zien in verschillende tentoonstellingen: World Avenue, Motopias en Holland Avenue.

2003-2009: Stimuleringsfonds Architectuur krijgt zorg over de zogenaamde HGIS-regeling voor architectuur; bedoeld voor de uitvoering van internationale projecten (geld van ministeries OCW en BuZa).

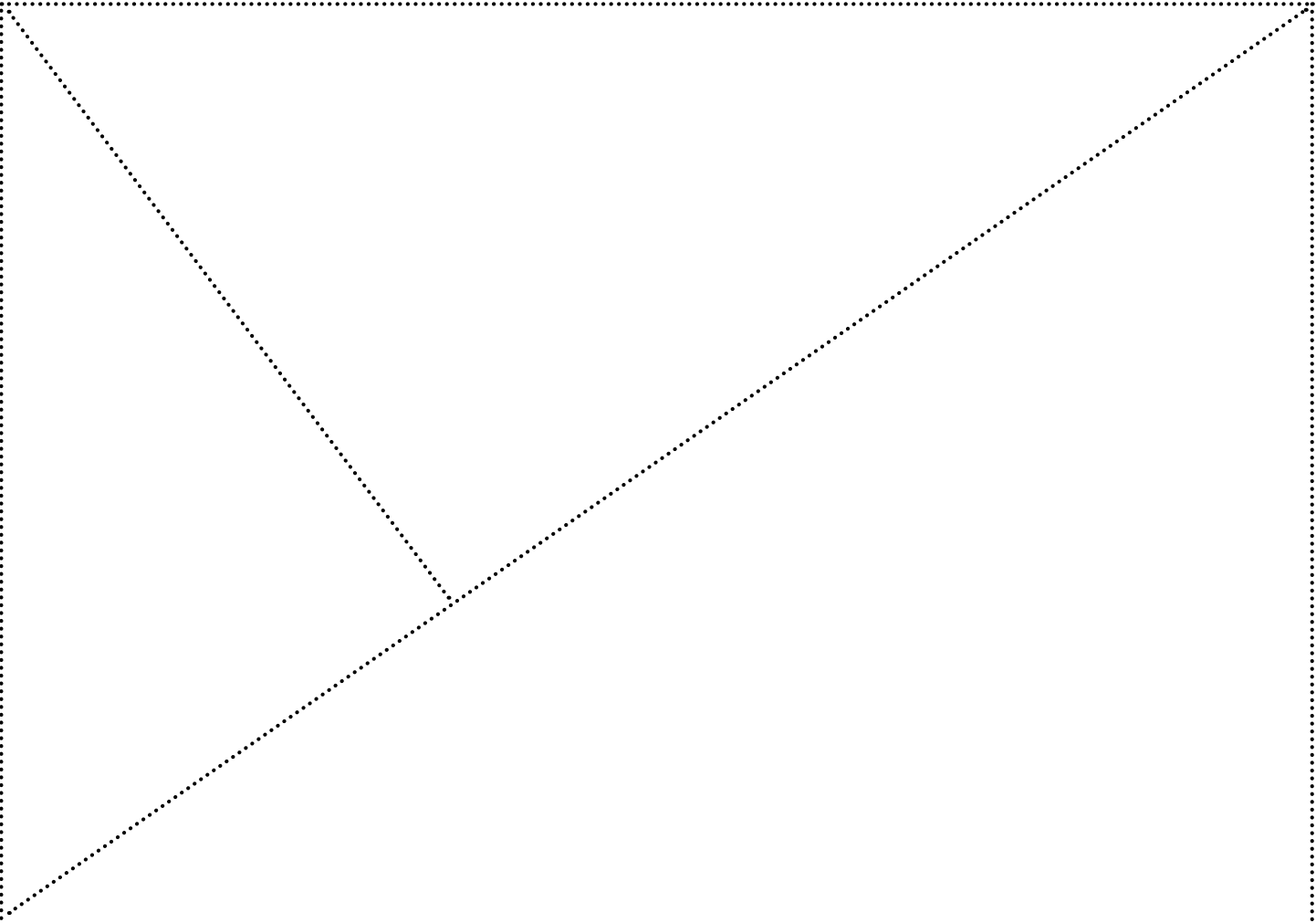
7 mei 2003: Koningin Beatrix opent eerste Internationale Architectuur Biennale Rotterdam *Mobility: A Room with a View* in het NAI. De biennale staat geheel in het teken van het thema mobiliteit. Op de foto Koning Beatrix naast curator Francine Houben.

Holland Avenue toont voorstellen voor de inrichting van de A13 door twaalf internationale architectuuropleidingen.

NOTA 4. ACTIEPROGRAMMA RUIMTE EN
CULTUUR - ARCHITECTUUR- EN BELVEDEREBELEID

INTERNATIONALISERING
WERELDEXPO

INTERNATIONALISERING

Wereldexpo

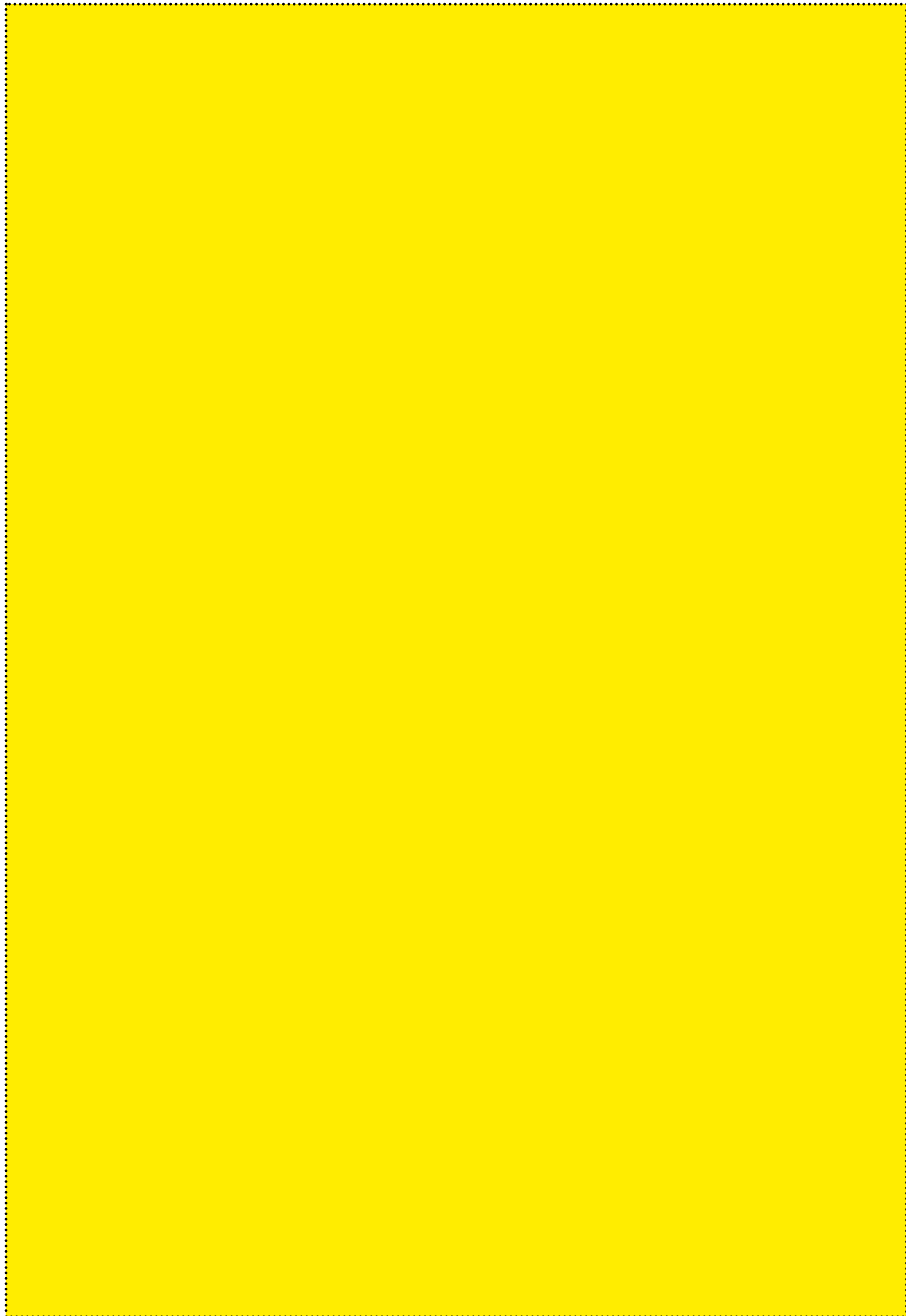
2005: IABR De Zonvloed, curator: Adriaan Geuze.
De IABR richt zich op de relatie tussen water
en stedenbouw tegen de achtergrond van de te
verwachten gevolgen van de klimaatverandering

2007: IABR Power, curator: Berlage Instituut. Deze derde
IABR onderzoekt de krachten achter de productie van de
hedendaagse stad en stelt de vraag welke tegenkrachten
ontwerpers kunnen ontwikkelen.

2007: Keuze voor John Körmeling's Happy street, paviljoen
wereldexpo Shanghai ('Better City, Better Life'), via een
besloten prijsvraag met een beoordelingscommissie
onder voorzitterschap van Rijksbouwmeester Crowel.
Opdrachtgever: ministerie van EZ. Open: 2010. Happy
Street is een rode loper met twintig witte 'huisjes' - iconen
van de Nederlandse architectuur waaronder het Rietveld
Schröderhuis en de Van Nelle-fabriek - die aan het einde
wordt bekroond met een knalgele vip-ruimte.

NOTA 5. EEN CULTUUR VAN ONTWERPEN -
VISIE ARCHITECTUUR EN RUIMTELIJK ONTWERP

INTERNATIONALISERING
BIENNALE VENETIE

INTERNATIONALISERING

Biënnale Venetië

2010: Vacant NL, bijdrage Architectuubiënnale Venetië door RAAAF. Vacant NL is een statement over leegstand en herbestemming. "Onze installatie 'Vacant NL' roept de Nederlandse overheid op om het enorme potentieel aan inspirerende, leegstaande gebouwen uit de 17^e, 18^e, 19^e, 20^e en 21^e eeuw te benutten voor kennisontwikkeling", aldus RAAAF. Opdrachtgever: NAI en ministerie van OCW.

2011 Atelier Making Projects: Het ministerie van IenM besluit om met zeven projecten mee te doen aan de IABR Making City. Het betreft omvangrijke, langlopende projecten waarbij de overheid betrokken is: de Zuidas, Almere, Rotterdam-Zuid, de Rijn-Maasdelta, de Groenblauwe Delta, Knooppunten en de Olympische Hoofdstructuur. Onder de vlag van Atelier Making Projects verrichten vijftien ontwerp bureaus en drie ontwerpopleidingen een ontwerpstudie. De studies moeten een bijdrage leveren aan het lopende project. Conclusie: Ontwerp kan een sleutelrol vervullen in ingewikkelde procedures en onvoorspelbare maatschappelijke ontwikkelingen. "En dat kan op vele verschillende manieren, zo blijkt. Hetzij door mogelijke toekomst in kaart te brengen, door kennis te ontwikkelen en deelbaar te maken, door problemen te demystificeren of te agenderen, door messcherp de analyse te maken dwars door de belangen en opgaven heen, door met nieuwe interpretaties de blik op de werkelijkheid te verbreden. Daarmee wordt altijd ook een nieuw verhaal verteld waarmee andere partijen aan het project kunnen worden gebonden en nieuwe allianties kunnen worden gesloten." (Jelte Boeijenga, Introductie op 'Nederland Projectenland', het zevende deel uit de Design and Politics publicatiereeks van het ministerie van IenM, 2013.)

2011: Het Steunpunt Ontwerpwedstrijden start een internationale kennispool Nederland Vlaanderen Duitsland om het aanbesteden in Europa af te stemmen.

2009: IABR Open City, curator Kees Christiaanse.

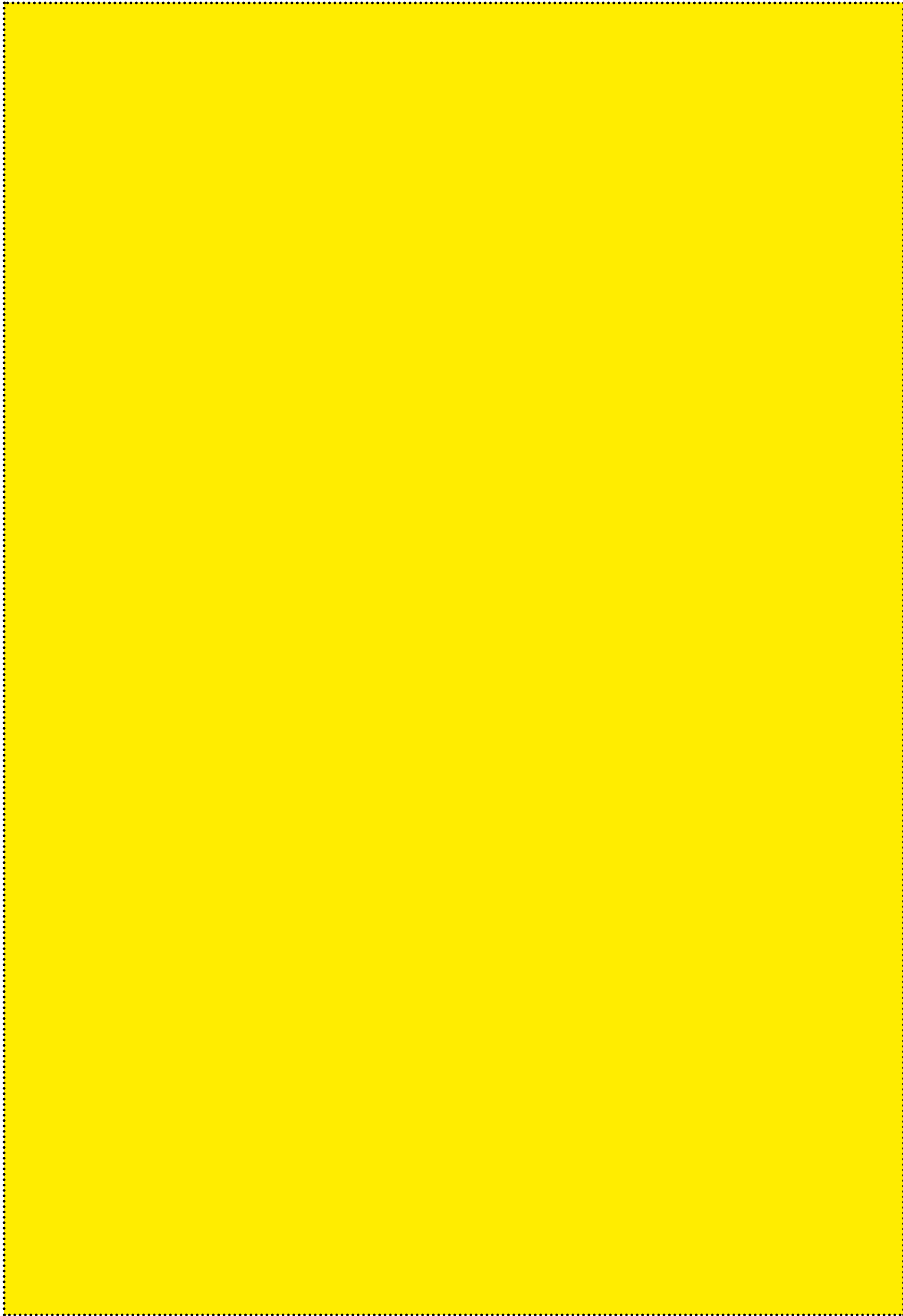
Beyond Europa 2009-2012: DutchDFA (Design, Fashion and Architecture): een tijdelijk stimuleringsprogramma (ministeries van OCW, EZ en BuZa) dat zich richt op China, India en Duitsland, en vanaf 2011 ook Turkije. Het doel is om de culturele en economische positie van de Nederlandse creatieve industrie te versterken. Vooral gericht op deelname van Nederlandse ontwerpers aan bestaande tentoonstellingen en manifestaties in het buitenland. DutchDFA is een initiatief van Prensela, NAI, Atelier Rijksbouwmeester, Bond Nederlandse Ontwerpers, Bond Nederlandse Architecten, Bond Nederlandse Interieurarchitecten, Modint en de steden Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Eindhoven, Rotterdam en Utrecht. De regeling wordt uitgevoerd door het Stimuleringsfonds voor Architectuur.

2012: IABR Making City, curator: Asu Aksoy (Istanbul), George Brugmans, Joachim Declerck (Brussel), Fernando de Mello Franco (São Paulo), Henk Ovink (ministerie IenM) en ZUS.

Test Site Rotterdam In 2010 verhuist de organisatie van de IABR naar het leegstaande Schieblock in Rotterdam, waar ook het bureau ZUS, als kraakwacht, is gehuisvest. Het gebied rond het blok (Rotterdam Central District) wordt uitgeroepen tot een van de drie Test Sites die in het kader van de 5de IABR Making City wordt ontwikkeld. "In dit gebied bevindt zich ruim 100.000m2 ongebruikte ruimte. Het project is geïnitieerd door ZUS in samenwerking met de IABR en wil een aanjager zijn voor de verdere ontwikkeling van dit centrale deel van de stad. Er wordt geëxperimenteerd met strategieën om het hart van de stad te ontwikkelen middels alternatieve vormen van financiering en planning. Een van de pilot projecten is de Luchtsingel, een voetgangersverbinding van CS naar de Hofbogen, in eerste instantie gefinancierd met crowdfunding. ("De andere Test Sites bevinden zich in São Paulo en Istanbul.) Het project Test Site wordt in 2013 genomineerd voor de Gouden Piramide - de Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap. De jury: "ZUS heeft laten zien dat het beschikt over de kwaliteit die misschien wel de belangrijkste is voor goed en succesvol opdrachtgeverschap: het onderkennen van de verborgen mogelijkheden en kwaliteiten van een gebied."

Gesteund vanuit het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en samen met ontwerp bureau ZUS initieert De Dépendance in 2016 stadslaboratorium Torre Hofplein. Het team wil de leegstaande Hofpoort, het voormalige Shell-kantoor in het centrum van Rotterdam, en zijn directe omgeving tot leven wekken. Het project bestaat uit een tentoonstelling, een experimentele reeks publieke gesprekken en een ontwerpend onderzoek. Doel: o.a. aanbevelingen aandragen voor actuele ruimtelijk-economische vraagstukken.

NOTA 6. ACTIEAGENDA ARCHITECTUUR EN RUIMTE-
LIJK ONTWERP - WERKEN AAN ONTWERPKRACHT

INTERNATIONALISERING
DUTCH APPROACH

INTERNATIONALISERING

Dutch Approach

Van Superdutch naar Dutch Approach: een specifiek Nederlandse aanpak. Nederland staat in het buitenland bekend om zijn Dutch Design, DJ's en tv-formats. Meer en meer wordt ook de Dutch Approach een exportproduct. Dit is een multidisciplinaire werkwijze bij ontwerp opgaven: inzetten van ontwerpend onderzoek, om in samenwerking complexe veranderingen tot stand te brengen. Het ontwerp is innovatief, gedreven vanuit de toekomst, met feiten, data en scenario's. Een voorbeeld hiervan is Rebuild by Design: een ontwerprijvraag uitgeschreven door de Amerikaanse regering als reactie op de grote verwoesting die orkaan Sandy in 2012 in verschillende Amerikaanse staten aanrichtte. Henk Ovink (ministerie IenM) ontwikkelde en begeleidde deze prijsvraag die zes uitvoeringsprijzen heeft opgeleverd. Voor Manhattan/New York won een Deens/Nederlandse combinatie - Bjarke Ingels Group (BIG) met One Architecture - met een ontwerp voor een dijk en stormvloedkeringen: The Big U. The Big U is een U-vormige structuur rond het zuidelijke deel van Manhattan die niet alleen bescherming biedt aan 200.000 inwoners, 21.000 bedrijven en miljoenen toeristen, maar die ook de economische, sociale en ecologische ontwikkeling combineert. CNN riep de prijsvraag Rebuild by Design uit tot een van de meest innovatieve ideeën van 2013. Op dit moment zijn 15 Nederlandse bedrijven en organisaties aan het werk met de uitvoering van de winnende projecten.

2016: IABR The Next Economy, curator: Maarten Hajer. Centrale vraag: "Als verreweg het grootste deel van de productie van welvaart in de stad plaatsvindt, en als we tegelijkertijd de overgang moeten realiseren naar een groene economie, wat betekent dat dan voor de ruimtelijke opgave?"

"Voor veel bureaus is internationalisering een economische noodzaak. Sinds de economische crisis en de daaropvolgende overheidsbezuinigingen is het aantal binnenlandse opdrachten sterk afgenomen. Als gevolg daarvan zijn ook de opdrachtenportefeuilles geslonken. Bovendien is de druk op de thuismarkt vergoot doordat buitenlandse bureaus meedingen naar Nederlandse opdrachten. Zonder buitenlandse opdrachten is het opbouwen van een omvangrijk bureau dat prestigieuze projecten kan binnenhalen zeer moeilijk; de Nederlandse markt is daarvoor nu te klein. Nederland biedt weinig kans voor marktverruiming, schaalvergroting en groei. Om dat te bereiken, zijn bureaus aangewezen op een internationaliseringsstrategie en een internationale orderportefeuille." (Raad voor Cultuur, Advies Actieagenda voor Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp 2017- 2020, juni 2016.)

2014: IABR Urban by Nature, curator: Dirk Sijmons. Sijmons: "Als we de reële en klemmende vraagstukken van de stedelijke planeet van de 21ste eeuw willen aanpakken, hebben we niets aan een moralistische boodschap die erop neerkomt dat wij mensen te ver zijn gegaan, en dat we dus terug moeten. Er is geen weg terug. Welkom in het Antropoceen!" De 6de IABR verkent de relatie tussen stad en natuur. De explosieve verstedelijking heeft de relatie tussen de stad en de wereld ingrijpend veranderd. Daarom is dit volgens de IABR het uitgelezen moment om vanuit de landschapsarchitectuur naar de stad te kijken. Het maken van stad kan niet meer zonder tegelijkertijd na te denken over waterbeheer, voedselproductie en afvalverwerking, de productie en distributie van energie, infrastructuur, warmte-eilanden en datastromen. Visies op de complexe ecologie, die de stad is, zijn noodzakelijk om beter richting te geven aan de aanpassing, groei én krimp van de stedelijke regio's en metropolen waar spoedig 80% van de mensheid zal wonen. De IABR Urban by Nature presenteert 96 concrete en innovatieve projecten.

2013-2016: Programma Internationalisering Creatieve Industrie (ministeries OCW en BuZa); een vervolg op DutchDFA.

Towards2050: Developing a Sino-Dutch Approach for Sustainable Urbanization. Op verzoek van het Stimuleringsfonds heeft Ton Venhoeven (VenhoevenCS architecture+urbanism) in 2013 een programma opgezet om de Nederlandse praktijk van geïntegreerde, multidisciplinaire ruimtelijke planning onder de aandacht te brengen in China. Het doel is om oplossingen te ontwikkelen voor grootstedelijke vraagstukken. Jaarlijks wordt er tijdens een periode van twee weken intensief samengewerkt aan een specifieke opgave.

**NOTA 7. ACTIEAGENDA RUIMTELIJK ONTWERP -
SAMEN WERKEN AAN ONTWERPKRACHT**

INTERNATIONALISERING
WHAT'S NEXT?

INTERNATIONALISERING

What's next?

Internationalisering is een belangrijk aandachtspunt in de *Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp 2017-2020*. Dit is terug te zien in de activiteiten van de verschillende partners zoals het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Het Nieuwe Instituut, Architectuur Lokaal en de IABR. Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie is de komende jaren verantwoordelijk voor de uitvoering van het internationaliseringsprogramma Ontwerpsectoren in opdracht van de ministeries van OCW en BuZa. De thema's uit dit programma - duurzaamheid, stedelijke ontwikkeling, herbestemming, waterbeheer en klimaat - moeten een concrete bijdrage leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving. De IABR is verantwoordelijk voor de organisatie en de uitvoering van het programma Projectateliers IABR; "open leer- en ontwikkelomgevingen waar een complex vraagstuk centraal staat." De verkenningen die in de ateliers worden gedaan richten zich op de ruimtelijke impact van transitie zoals klimaat, duurzaamheid en nieuwe economie "in relatie tot de veerkracht van mensen en structuren waar het gaat om zaken als gezondheid en sociale inclusiviteit." De verkenningen worden in samenwerking met lokale en/of regionale overheden opgezet. Zij zijn verantwoordelijk voor de implementatie van de resultaten. Het programma wil aantonen hoe de inzet van ontwerp een crosssectorale aanpak en samenwerking tussen een verscheidenheid aan partijen kan ondersteunen en hoe dit kan leiden tot innovatie op opgaven.

